

सरस्वती आदर्श संस्कृत

महाविद्यालय

बड़ी पोखर, बेगूसराय, बिहार

केंद्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, नई दिल्ली

से सम्बद्ध

विवरणिका

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः

कुलगीतम्

ज्ञानप्रभां विकिरन् सदा भुवि राजते नवभास्करः ।
केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालय उदात्तगुणाकरः ॥

विश्वाद्यसंस्कृतिसेवको निजराष्ट्रगौरवभासकः ।
सभ्याभिवन्दित-सत्यविद्यासत्कलासमुपासकः ॥
वेदांग-वेद-पुराण-दर्शन-काव्य-शास्त्रसुधाधरः ।
केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालय उदात्तगुणाकरः ॥

॥ज्ञानप्रभां॥

प्राचीन-बोध-परम्परा-संवाहको बुधमण्डितो ।
नवबोधज्ञोदधपरम्परापरिपालनेऽपि च पण्डितः ॥
विविधाधुनिकसंसाधनैः सज्जः सुरम्यकलेवरः ।
केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालय उदात्तगुणाकरः ॥

॥ज्ञानप्रभां॥

अज्ञानगाढतमी हरन् समदुर्गुणादि-निरोधकः ।
प्राचीननव्यविचारसंगम-मानवत्वविबोधकः ॥
योऽनूचानः स नो महानिति घोषणपोषणतत्परः ।
केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालय उदात्तगुणाकरः ॥

॥ज्ञानप्रभां॥

कार्यक्रमैर्विविधैः सदा निजसंस्कृताय समर्पितः ।
कूपारपादहिमालयास्यः सर्वदिक्षु च चर्चितः ॥
नानापरिसरो भारते भरते प्रशस्त-यशः सरः ।
केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालय उदात्तगुणाकरः ॥

॥ज्ञानप्रभां॥

नवदृष्टिशक्तिसमूर्जितो नवयोजनापरियोजनो ।
नवनीतिरीतिसमुन्नतो नवकल्पनारचनाचणः ॥
नवलोपलब्धिबिभासितो गुरुवाग्विलासमनोहरः ।
केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालय उदात्तगुणाकरः ॥

॥ज्ञानप्रभां॥

(इदं कुलगीतं दरबारी-भैरवी-मालकौंस-मियामल्हार-हिण्डोल-झिंझोटी-प्रभृतिविविधरागेषु
रूपकताले अन्यतालेष्वपि वा गातुं शक्यते । श्रीरामचन्द्रकृपालु भज मन .... इतिवत् ।)

-डा. शैलेशकुमारतिवारी

व्याकरणविभागाध्यक्षः, उत्तराखण्ड-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, हरिद्वारम्

परिचय

सरस्वतीआदर्शसंस्कृत महाविद्यालय की स्थापना 17 नवम्बर 1977 को संस्कृत के समग्र विकास एवं आमजन तक इसके पहुंच को सुलभ बनाने हेतु हुई। अपने निर्माण काल से ही यह संस्कृत के परम्परागत एवं मूल स्वरूप को सरस्वती आदर्श संस्कृत महाविद्यालय की स्थापना आधुनिक दृष्टिकोण के साथ शिक्षण एवं सम्बर्धन हेतु कार्यरत रहा है। इसका निबंधन सोसाइटी रजिस्ट्रेशन एक्ट 1860 के अंतर्गत 22/09/1987 को हुआ।

केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, नई दिल्ली से संबद्ध यह महाविद्यालय अपने सहज एवं रोचक शिक्षण शैली के कारण बेगूसराय में संस्कृत सम्बर्धन के क्षेत्र में अपने विशिष्ट पहचान स्थापित कर चुकी है।

3. दृष्टि एवं ध्येय (उद्देश्य) –

“भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः ।

भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।

स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाँसस्तनूभिः ।

व्यशेम देवहितं यदायुः ॥

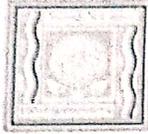
संस्कृत को केवल एक भाषा न मानकर अपितु समाज को सुसंस्कृत नवोन्मेषी एवं राष्ट्रहित हेतु कर्तव्यनिष्ठ एवं नैतिकतापूर्ण आचरण से युक्त संवेदनशील नागरिकों के निर्माण का साधन मानकर संस्कृत शिक्षण के विभिन्न आयामों के साथ-साथ आधुनिक विषयों के संरक्षण एवं व्यापक प्रचार प्रसार हेतु प्रयासरत है।

4. उपलब्धि -

इस महाविद्यालय के कई छात्र-छात्राओं को विश्वविद्यालय द्वारा स्वर्ण पदक प्राप्त हुआ है।
स्वर्ण पदक प्राप्त छात्र-छात्राओं की सूची -

क्र.सं.	नाम	कक्षा	वर्ष	विषय
1.	ललन झा	आचार्य	1999	पौरोहित्य
2.	पूनम कुमारी	पूर्व मध्यमा	1999	पौरोहित्य
3	विक्रान्त भास्कर	उत्तर मध्यमा	2000	पौरोहित्य
4	राकेश कुमार झा	पूर्व मध्यमा	2000	पौरोहित्य
5	विष्णुकांत मिश्रा	आचार्य	2005	शुक्ल यजुर्वेद
6	विक्रान्त भास्कर	आचार्य	2006	नव्य व्याकरण
7	संतोष कुमार मिश्र	आचार्य	2022	पौरोहित्य

5. पाठ्यक्रम – पूर्व मध्यमा, उत्तर मध्यमा, प्राक शास्त्री, शास्त्री, पी.जी. डिप्लोमा, आचार्य ।

CENTRAL SANSKRIT UNIVERSITY

Established by an Act of Parliament
Formerly Director General, Deemed to be University,
Under Ministry of Education, Government of India

[CSU Home](#) [Syllabus Index](#)

UNIVERSITY PROGRAMME SYLLABUS AS PER NEP-2020

ACHARYA (M.A.) [2-YEARS]

Note: Double Click to Open Folder

द्विवर्षीय आचार्यपाठ्यक्रमः

प्रथमम् सत्रार्थम्

DSCC 16: स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 17: स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 18: स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 19: स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

AEEC 6: बहुशास्त्रीय-विषय: (आधुनिकः), Core Course (4 क्रेडिट्स)

ECA 1: संस्कृतवाङ्मयस्य इतिहासः (लौकिकः), Core Course (4 क्रेडिट्स)

द्वितीयम् सत्रार्थम्

DSCC 20: स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 21: स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 22: स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 23: स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

AEEC 4: बहुशास्त्रीय-विषय: (परम्परागतः), Core Course (4 क्रेडिट्स)

INTERNSHIP 3: प्रशिक्षता-सेवा (4 क्रेडिट्स)

तृतीयम् सत्रार्थम्

DSCC 24: शोधपरक-स्वशास्त्रीय-विषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 25: शोधपरक-स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 26: शोधपरक-स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 27: शोधपरक-स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

AEEC 5: पाण्डुलिपि-सम्पादनम् (4 क्रेडिट्स)

चतुर्थम् सत्रार्थम्

DSCC 28: शोधपरक-स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 29: शोधपरक-स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

DSCC 30: शोधपरक-स्वशास्त्रीयविषय (4 क्रेडिट्स)

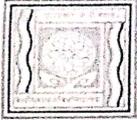
DSCC 38: दर्शनम् (सामान्यपरिचयः), विभिन्न दर्शनशास्त्राः, Core Course (4 क्रेडिट्स)

Research Methodology: शोधप्रविधिः, Core Course (4 क्रेडिट्स)

ECA 2: संस्कृतवाङ्मयस्य इतिहासः (वैदिकः), Core Course (4 क्रेडिट्स)

DISSERTATION: लघुशोधप्रबन्ध (6 क्रेडिट्स)

SEC 7: साक्षात्कारकौशलसंवर्धनम् (2 क्रेडिट्स)

CENTRAL SANSKRIT UNIVERSITY

Established by an Act of Parliament
(Formerly Rashtriya Sanskrit Sansthan, Deemed to be University,
Under Ministry of Education, Government of India)

[CSU Home](#) [Syllabus Index](#)

UNIVERSITY PROGRAMME SYLLABUS AS PER NEP-2020 SHASTRI (B.A.) [3-YEARS]

Note: Double Click to Open Folder

त्रिवर्षीयस्नातकपाठ्यक्रमः (शास्त्री)

प्रथमम् सत्रार्थम्

- DSCC 1: स्वशास्त्रीयविषय
- DSCC 2: स्वशास्त्रीयविषय
- DSE 1: स्वशास्त्र-सम्बद्ध-चयनितविषय
- GE 1: शास्त्रेतरविषय
- AECC 1: संस्कृतभाषादक्षता
- AECC 2: अंग्रेजीभाषादक्षता
- AEEC 1: सङ्गणकविज्ञानम्

द्वितीयम् सत्रार्थम्

- DSCC 3: स्वशास्त्रीयविषय
- DSCC 4: स्वशास्त्रीयविषय
- DSCC 5: स्वशास्त्रीयविषय
- GE 2: शास्त्रेतरविषय
- SEC 1: VALUE BASED
- SEC 2: SKILL BASED
- INTERNSHIP 1: प्रशिक्षुता सेवा

तृतीयम् सत्रार्थम्

- DSCC 6: स्वशास्त्रीयविषय
- DSCC 7: स्वशास्त्रीयविषय
- DSE 2: स्वशास्त्र-सम्बद्ध-चयनितविषय
- GE 3: शास्त्रेतरविषय
- AECC 3: हिन्दी-भाषा-दक्षता
- AECC 4: अंग्रेजी-भाषा-दक्षता
- AEEC 2: सङ्गणक-विज्ञानम्

चतुर्थम् सत्रार्थम्

- DSCC 8: स्वशास्त्रीयविषय
- DSCC 9: स्वशास्त्रीयविषय
- DSCC 10: स्वशास्त्रीयविषय
- GE 4: शास्त्रेतरविषय
- SEC 3: VALUE BASED
- SEC 4: SKILL BASED

पञ्चमम् सत्रार्थम्

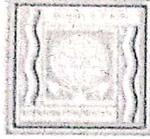
- DSCC 11: स्वशास्त्रीयविषय
- DSCC 12: स्वशास्त्रीयविषय
- DSE 3: स्वशास्त्र-सम्बद्ध-व्ययनितविषय
- GE 5: शास्त्रेतरविषय
- AEEC 5: पर्यावरण-विज्ञानम्
- AEEC 3: सङ्गणक-विज्ञानम्

षष्ठम् सत्रार्थम्

- DSCC 13: स्वशास्त्रीयविषय
- DSCC 14: स्वशास्त्रीयविषय
- DSCC 15: स्वशास्त्रीयविषय
- GE 6: शास्त्रेतरविषय
- SEC 5: VALUE BASED
- SEC 6: SKILL BASED
- INTERNSHIP 2: प्रशिक्षुता-सेवा

Copyright © 2025 Central Sanskrit University

CENTRAL SANSKRIT UNIVERSITY
Established by an Act of Parliament
Central Board of Secondary Education, Board of University,
Under Ministry of Education, Government of India

CSU Name Syllabus Index

**SCHOOL EDUCATION PROGRAMME SYLLABUS AS PER NCRF-
2023
PRAK SHASTRI (11TH & 12TH)**

प्राक्शास्त्री - प्रथम-सत्रार्द्ध

	शास्त्रवर्गः	विज्ञानवर्गः
Course -01 (Foundation)	संस्कृतभाषाप्रवेशः - I (वाक्यव्यवहारः)	संस्कृतभाषाप्रवेशः - I (वाक्यव्यवहारः)
	ग्रन्थनाम : प्रथमा दीक्षा प्रकाशक : केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालयः, जनकपुरी, नई दिल्ली sanskrit.nic.in	ग्रन्थनाम : प्रथमा दीक्षा प्रकाशक : केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालयः, जनकपुरी, नई दिल्ली sanskrit.nic.in
Course -02 (Foundation)	हिन्दी/ प्रादेशिक भाषा (मराठी/ कन्नड/ उड़िया/ मलयालम/ बंगला/ नेपाली/ मणिपुरी/ मैथिली/ डोगरी) / English [Elective English :- The Ways Book I Unit 1,2&3 and appendix 1]	English

	शास्त्रवर्गः	विज्ञानवर्गः
Course -03 (Foundation/Elective)	भाषा-कौशलम् (प्रायोगिकम्) 1. अमरकोशः (स्वर्गवर्गः) 2. श्रीमद्भगवद्गीता – भक्तियोगः (12 अध्यायः) 3. सुभाषितानि 4. शब्दरूपाणि धातुरूपाणि च कण्ठस्थीकरणम्, पदच्छेदः, अन्वयः, भावानुवादः । श्रवणं भाषणं पठनं लेखनं च । भोटी भाषा एवं साहित्य (HCS, Arunachal Pradesh)	Physics [Books Published by NCERT]
Course -04 (Elective)	Economics / History / Political Science / Sociology	Chemistry [Books Published by NCERT]
Course -05 (Skill /Elective)	योगः (प्रायोगिकम्) पुस्तकम् – योग प्रोटोकाल योगसूत्रम् – समाधिपादः साधनपादः च (उच्चारणम् कण्ठस्थीकरणम् अर्थबोधश्च) बौद्ध शास्त्र (Only for HCS, Arunachal Pradesh)	Mathematics / Biology [Books Published by NCERT]
Course -06 (Additional)	Psychology / Geography / Computer Science / भारतीय ज्ञान-विज्ञान परम्परा एवं प्रयोग – (1-5 अध्याय)	योगः (प्रायोगिकम्) पुस्तकम् – योग प्रोटोकाल योगसूत्रम् – समाधिपादः साधनपादः च (उच्चारणम् कण्ठस्थीकरणम्)

प्राक्शास्त्री – द्वितीयसत्रार्द्धः

	शास्त्रवर्गः	विज्ञानवर्गः
Course -07 (Foundation)	संस्कृतभाषाप्रवेशः – II (व्यवहारप्रदीपः - १ भागः)	संस्कृतभाषाप्रवेशः – II (व्यवहारप्रदीपः - १ भागः)
	ग्रन्थनाम : द्वितीया दीक्षा प्रकाशक : केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, जनकपुरी, नई दिल्ली sanskrit.nic.in	ग्रन्थनाम : द्वितीया दीक्षा प्रकाशक : केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, जनकपुरी, नई दिल्ली sanskrit.nic.in

	शास्त्रवर्गः	विज्ञानवर्गः
	कारकम्	कारकम्
	ग्रन्थनामः कारकम् : प्रकाशिका : संस्कृतभारती, बङ्गलूरु www.sanskritabharati.in/bookstore	ग्रन्थनामः कारकम् : प्रकाशिका : संस्कृतभारती, बङ्गलूरु www.sanskritabharati.in/bookstore
Course -08 (Foundation)	हिन्दी/ प्रादेशिक भाषा (बंगला/ डोगरी/ कन्नड/ मराठी/ मलयालम/ मणिपुरी/ मैथिली/ नेपाली/ उड़िया) English [The Ways Book I Unit 4,5&6 and appendix 2]	English
Course -09 (Foundation/Elective)	संस्कृतभाषाप्रवेशः - III- (व्यवहारप्रदीपः - २ भागः) ग्रन्थनाम : द्वितीया दीक्षा प्रकाशक : केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालयः, जनकपुरी, नई दिल्ली sanskrit.nic.in सन्धिः - ग्रन्थनामः सन्धिः प्रकाशिका : संस्कृतभारती, बङ्गलूरु www.sanskritabharati.in/bookstore	Physics [Books Published by NCERT]
Course -10 (Skill /Elective)	Communicative English	Chemistry [Books Published by NCERT]
Course -11 (Elective)	तर्कसंग्रहः (१-५ पाठः) / भारतीयस्वास्थ्यपद्धतिः (आयुर्वेदः) (१-५ पाठः)/ भारतीयगणितपरम्परा (1-15 पाठः) ग्रन्थनाम : भारतीयस्वास्थ्यपद्धतिः (आयुर्वेदः)/ ग्रन्थनाम : भारतीयगणितपरम्परा प्रकाशक : संस्कृतसंवर्धनप्रतिष्ठानम्, दिल्ली www.sanskritabharati.in/bookstore	Mathematics / Biology [Books Published by NCERT]

	शास्त्रवर्गः	विज्ञानवर्गः
Course -12 (Additional)	Psychology / Geography / Computer Science / भारतीय ज्ञान- विज्ञान परम्परा एवं प्रयोग – (६-१० अध्याय)	तर्कसंग्रहः (१-५ पाठः)/ भारतीय ज्ञान-विज्ञान परम्परा एवं प्रयोग – (1-5 अध्याय)

प्राक्शास्त्री - तृतीयसत्रार्द्धः

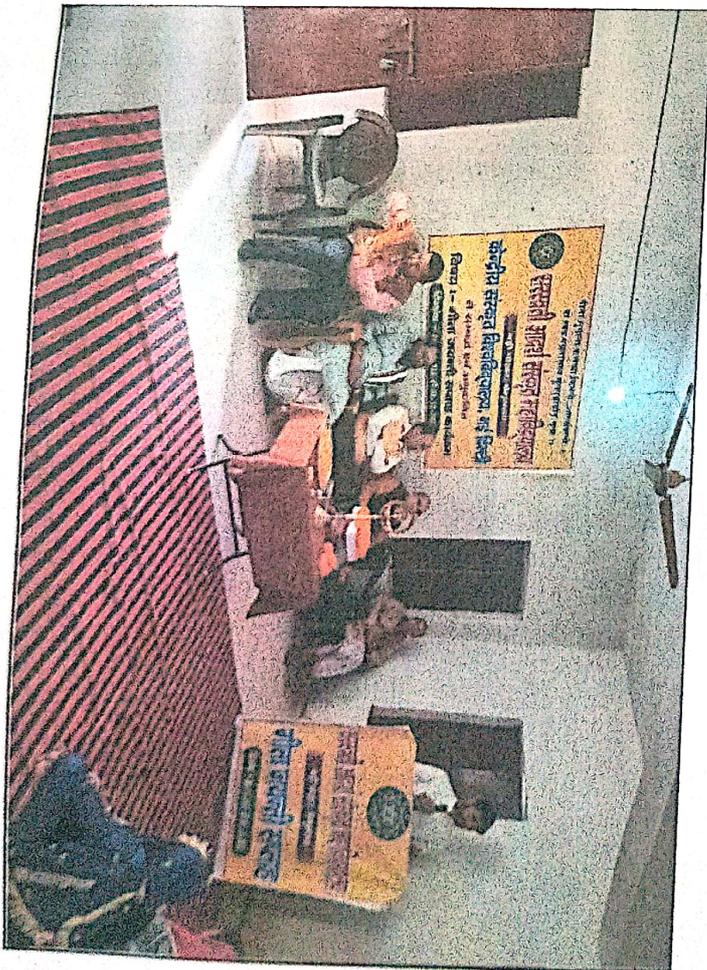
	शास्त्रवर्गः	विज्ञानवर्गः
Course -13 (Foundation)	संस्कृतवाङ्मयपरिचयः 1. वैदिकवाङ्मयम् 2. लौकिकवाङ्मयम्	संस्कृतवाङ्मयपरिचयः 1. वैदिकवाङ्मयम् 2. लौकिकवाङ्मयम्
Course -14 (Foundation)	हिन्दी प्रादेशिक भाषा (मराठी/ कन्नड/ उड़िया/ मलयालम/ बंगला/ नेपाली/ मणिपुरी/ मैथिली/ डोगरी) / Computer Science/ English [The Ways Book II Unit 1,2&3 and the appendix 1]	English
Course -15 (Skill/Elective)	प्रायोगिकसङ्गणकम् (Computer Application)	Physics [Books Published by NCERT]
Course -16 (Skill/Elective)	ग्रन्थनाम - सङ्क्षेपरामायणम् प्रकाशक : केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालयः, जनकपुरी, नई दिल्ली sanskrit.nic.in ग्रन्थनामः समासः प्रकाशिका : संस्कृतभारती, बङ्गलूरु	Chemistry [Books Published by NCERT]
Course -17 (Elective)	Economics / History / Political Science / Sociology	Mathematics / Biology [Books Published by NCERT]

	शास्त्रवर्गः	विज्ञानवर्गः
Course -18 (Additional)	Psychology / Geography शास्त्रवर्गः - व्याकरणे- लघुसिद्धान्तकौमुदी तत्र आदितः - पञ्चसन्धिप्रकरणम्। / साहित्ये - रघुवंशम् (प्रथमः सर्गः) / दर्शने - अर्थसंग्रहः (विधिनिरूपणम् यावत्) / ज्योतिषे - जन्मपत्रदीपकः / वेदे - याज्ञवल्क्यशिक्षा (पूर्वार्द्धः) / धर्मशास्त्रे - विदुरनीतिः (पूर्वार्द्धः 1- 50 श्लोकाः) / प्रकाशकः : केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, नई दिल्ली	ग्रन्थनाम - सङ्घेपरामायणम् प्रकाशकः : केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, जनकपुरी, नई दिल्ली sanskrit.nic.in ग्रन्थनामः समासः प्रकाशिका : संस्कृतभारती, बङ्गलूरु

प्राक्शास्त्री - चतुर्थसत्रार्द्धः

	शास्त्रवर्गः	विज्ञानवर्गः
Course -19 (Foundation)	शास्त्रपरिचयः - 1 (न्याय - वैशेषिक - साङ्ख्य - योग - मीमांसा - वेदान्त - चार्वाक - बौद्ध - जैन - दर्शनानि)	शास्त्रपरिचयः - 1 (न्याय - वैशेषिक - साङ्ख्य - योग - मीमांसा - वेदान्त - चार्वाक - बौद्ध - जैन - दर्शनानि)
Course -20 (Foundation)	शास्त्रपरिचयः - 2 1. व्याकरणम् 2. साहित्यम्	English [PS IV Sem : The Ways Book II Unit 4,5&6 and appendix 2]
Course -21 (Foundation)	शास्त्रपरिचयः - 3 1. धर्मशास्त्रम् 2. पुराणेतिहासः 3. वास्तुशास्त्रम् 4. ज्योतिषम्	Physics [Books Published by NCERT]
Course -22 (Skill/Elective)	परियोजनाकार्यं प्रशिक्षुता च रूपकम्, अनुवादः, योगः, सङ्गणकविज्ञानम् च	Chemistry [Books Published by NCERT]

	शास्त्रवर्गः	विज्ञानवर्गः
Course -23 (Elective)	शास्त्रम् – साहित्यम् / व्याकरणम् / ज्योतिषम् / धर्मशास्त्रम्	Mathematics / Biology [Books Published by NCERT]
	साहित्ये – काव्यदीपिका तत्र प्रथमद्वितीयतृतीयशिखाः पूर्णरूपेण, चतुर्थशिखायां अभिनयभेदाः, नाटकलक्षणं, नान्दीलक्षणं, प्रस्तावना तन्द्रेदाश्च, महाकाव्यलक्षणम्	
	व्याकरणे – लघुसिद्धान्तकौमुदी तत्र समासः कारकप्रकरणम्।	
	ज्योतिषे – लघुजातकम्	
	धर्मशास्त्रे – याज्ञवल्क्यस्मृतिः व्यवहाराध्यायः	
Course -24 (Additional)	Psychology / Geography शास्त्रवर्गः – व्याकरणे- लघुसिद्धान्तकौमुदी (सुबन्तप्रकरणम् अव्ययप्रकरणम्) / साहित्ये – मध्यमव्यायोगः / दर्शने - अर्थसङ्ग्रहः (मन्त्रनिरूपणात् आन्तम्) / ज्योतिषे – गोलपरिभाषा, लीलावत्याः अभिन्नपरिकर्माष्टम् यावत् / वेदे – याज्ञवल्क्यशिक्षा (उत्तरार्द्धः) / धर्मशास्त्रे – विदुरनीतिः (पूर्वार्द्धः 51- 100 श्लोकाः) / प्रकाशकः – केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, नई दिल्ली	शास्त्रपरिचयः - 2 1. व्याकरणम् 2. साहित्यम्

संस्कृत आर्या संस्कृत पाठशाला
 बड़ी पोस्ट, बेगूसराय
केंद्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, नई दिल्ली
 से सम्बद्ध एवं अनुदानित

